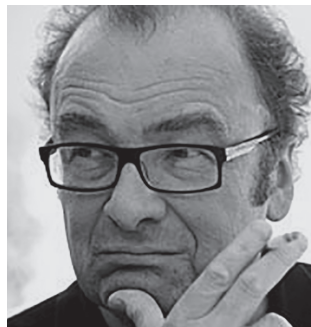

Robert Menasse

Kratka zgodovina evropske prihodnosti

Hegel je некоč rekel: »Človek še umre iz navade.«

Pri tem, seveda, ni preizpraševal biološke končnosti človeškega življenja, temveč je imel v mislih njegovo politično in družbeno naravo. V kolikor je posameznik scela potopljen v vsakdan in se preživlja tako, da »opravlja fizično delo, v katerem je orodje pridobilo neodvisno vlogo oziroma je, povedano drugače, postalo stroj,« je 'smrt iz navade' mogoče razumeti kot pripravo na »trepot ob soočenju s družbeno smrtjo.« Prav ta trepot pa je končna agitacija zgodovinskega gibanja, ki se je končalo, ker sta bila njegov namen in nujnost (naj izpostavimo le razvoj duha svobode) pozabljena, njegov cilj, četudi zdaj le še provizoričen, pa se je začelo dojemati kot grožnja tistemu, kar nam je poznano, zaradi česar je bil podvržen represiji.

Ta odlomek iz *Orisa filozofije pravice* zelo dobro prikaže, kakšna je v Evropski uniji, kjer so pravice spet postale stvar navade, moralna situacija; gre za *situacijo* v pravem pomenu te besede (za nekaj »statičnega« torej), saj je prav trenutna moralna situacija tista, ki je zaustavila proces evropske unifikacije. Edino, kar se v Evropi še »premika«, je goli strah pred prihodnostjo, ki se izraža v obliki splošnega nezadovoljstva. Ko se to občutje

Robert Menasse je avstrijski pisatelj, mislec in esejist. Ta članek je prva objavila spletna mreža evropskih kulturnih revij Eurozine (www.eurozine.com <<http://www.eurozine.com>>). © Robert Menasse, Eurozine

prenese na ulice, je poimenovano za 'gibanje', četudi gre v resnici le za karikiran nekrolog človeku kot *zoon politikon*.

In vendar je bila prihodnost še pred dobrega pol stoletja *tako svetla*. Podoba prihodnosti, kakor so jo naslikali začetniki evropskega projekta, je bila mojstrovina pragmatičnega razuma in razsvetljskega duha. Bila je radikalno drzna in avantgardna, hkrati pa je temeljila na zgodovinskih izkušnjah ter bila elegantno jasna in logična. Njena politična vodila so bile človekove pravice in, konkretnije, človeška potreba po miru, socialni varnosti, enakih možnostih ter priložnostih za politično participacijo. To je bil projekt dostojanstvenega *življenja*.

»Projekt unifikacije, ki smo se ga lotili in se mu vsak dan posvečamo, ne temelji na kaki shematični ideji, ki bi jo slepo projicirali na prihodnost, to niso nobene blodnjave sanje. Nasprotno; to je realnost, ker se naslanja na konkretne realije Evrope.« To je v svojem govoru leta 1964 v Rimu povedal Walter Hallstein, prvi predsednik Evropske komisije. Kljub temu da je takrat pritegnil ogromno pozornosti, je danes pozabljen.

Ko dandanes prebiramo Hallsteinov govor in poskušamo rekonstruirati pravi, resnični pomen ideje, o kateri je govoril, je nemogoče, da ob tem ne bi občutili navdušenja in da ne bi bili očarani. Govor pa razkriva tudi izvor smrtnega strahu, ki ga pred Evropo občuti toliko Evropejcev.

Torej; kaj so pravzaprav omenjene 'realije Evrope'? Po tridesetih letih vojne (1914–1945) je Evropa obležala v ruševinah, hkrati pa so se v tistem času številni še spominjali tudi francosko-pruske vojne, ki je predstavljala uverturo v evropsko samouničenje. Ljudje, ki so se takrat soočili z odgovornostjo, da revitalizirajo, da vnovič zgradijo Evropo, so se natančno zavedali, da mirovne pogodbe in mednarodna zaveznitva sama na sebi ne morejo zagotoviti miru in spoštovanja zakonov. Ta izkušnja je bila tako brezpogojna, da so ljudje lahko verjeli, da je mir mogoče zagotoviti le na povsem nov in popolnoma drugačen način. Ampak kako? Začetniki evropskega integracijskega projekta so prepoznali agresorja, ki je uničil infrastrukturo celine, povzročil trpljenje in bedo celih generacij ter je bil hkrati odgovoren tudi za najstrahotnejše zločine zoper človeštvo, pri čemer ne moremo izvzeti Auschwitzza. Ta agresor je bil *nacionalizem*, ideološko samopovečevanje posameznih narodov, nacionalna aroganca, ki je neobhodno rezultirala v permanentnem konfliktu z interesi drugih nacionalnih držav. »Ti 'nacionalni interesi',« je zapisal Jean Monnet, »niso prav nič drugega kot kratkovidni ekonomski interesi narodnih elit, zadovoljevanje katerih v ekonomskem smislu vključuje obravnavo populacije lastnega, pa tudi drugih narodov kot nepomembnih, s čimer se jih, dejansko, spreminja v žrtve.«

Ustvariti mir v Evropi je (bil) moralni cilj, ki si ga še danes lahko vsi delimo. Kljub temu pa se je Monnet povsem zavedal, da zgolj pozivi k moralnemu delovanju in zaupanje v to, da so ljudje že preutrujeni od vojn, ne morejo zagotoviti nič trajnejšega miru kot mednarodne mirovne pogodbe. Njegova ideja, ki je v sodelovanju s francoskim zunanjim ministrom, Robertom Schumanom, pridobila obliko konkretnega političnega načrta, je bila izkoreniniti nacionalizem tako, da bi nacionalne države postopoma spodbujali k odpovedovanju pravicam do suverenosti, dokler vse, do enake mere izpraznjene ter oropane svojih (nacionalnih) jeder, preprosto ne bi imele več prihodnosti, nacionalizem pa bi bil – kot posledica tega procesa – dokončno spodkopan. Da bi to lahko delovalo, bi morale nadnacionalne institucije počasi prevzemati politično moč, ki so jo prej imele nacionalne, državne institucije. Ta proces se je v tek pognalo z vzpostavitvijo močne mednarodne avtoritete, ki je v imenu držav članic regulirala pridobivanje premoga in jekla. Slednja nista bila izjemno pomembna le med vojno, temveč tudi za povojno obnovo in ekonomski preporod. Vzpostavitev mednarodne avtoritete, ki je hkrati nadzorovala produkcijo, zagotavljala pravičnost distribucije ter preprečevala prikrito oboroževanje, je pomenila prvi korak v načrtovanem postnacionalnem razvoju, ki bi vodil do politične in ekonomske integracije evropskih narodov, jim preprečeval, da bi zavili z začrtane poti, in ki bi, v končni fazi, pripeljal do stanja, ko bi bile nacije povsem izpodrinjene.

»Nacionalizem je uničil evropsko kulturo in civilizacijo.« (Stefan Zweig)

»Nacije in njihove politične institucije so enkrat za vselej dokazale, da niso dorasle vzpostavljanju trajnega miru in upoštevanju načela pravne države.« (Jean Monnet)

»Ne glede na to, kako se odločimo in čemu skušamo slediti v novih institucijah, naša cilja sta, in bosta za vselej ostala, izpodrinjanje nacionalnih držav in organizacija nadnarodne Evrope.« (Walter Hallstein)

»Šele ko bom lahko pomislil, da Francozi, Nemci, Belgijci, Nizozemci, Italijani ter Luksemburžani sledijo splošnemu naboru skupnih pravil ter so zmožni zreti na skupne probleme iz iste perspektive, posledica česar bo globinska sprememba odnosov, ki jih gojijo drug do drugega, si bom lahko rekel, da so razmerja med Evropejci dosegla bistven napredek.« (Jean Monnet)

Ta *napredek* je objektivno dejstvo in dinamika zgodovinskih procesov, ki so bili zagnani v tistem obdobju, je z majhnimi, a vztrajnimi koraki vodila k vedno večjemu napredku. Pomislite, denimo, na odstranitev nacionalnih državnih meja v schengenskem prostoru in čisto prvo mednarodno

denarno valuto, ki je bila uvedena v evroobmočju. Pomislite na skupni evropski trg, ki je vodil do transevropske ekonomije in hkratnega izumiranja državnih ekonomij, kar je nekaj, kar morajo nacionalni ekonomisti in politiki, ki jim ti ekonomisti svetujejo, šele doumeti. Resnično, proces evropske integracije ima zasluge za najdaljše obdobje miru v zgodovini držav, ki v tem projektu sodelujejo.

Hkrati pa se je zgodilo nekaj nenavadnega. Tako današnji politični predstavniki kot velik del javnosti so pozabili na zgodovinski povod za ta projekt in na njegove izvirne cilje. Bi François Hollande lahko svobodno ponovil Mitterrandovo izjavo, da je »nacionalizem vojna«? Bi si Angela Merkel sploh drznila izreči besede Walterja Hallsteina »cilj nam je preseči narode«? Vsak od njih bi na vprašanje: »Kaj je Evropska unija?« lahko sredi noči odgovoril: »Mirovni projekt!«, še preden bi zazeהל in spet zdrsnil v globok sen. Ampak ta odgovor predstavlja manj kot pol resnice. Vsa resnica je bila in še vedno je: »Evropska unija je projekt, katerega cilj je zagotavljati trajni mir, in sicer tako, da preseže nacije in ustvari postnacionalno Evropo.«

Odgovor 'mirovni projekt' je manj kot pol resnice zato, ker ni iz njega na noben način razvidno, kako naj bi bil ta mir zagotovljen, hkrati pa tak odgovor ostaja odprt ideološkim iluzijam o nujnosti ohranjanja nacionalnih identitet, posledično pa tudi obrambam nacionalnih interesov. Mir jemljemo kot nekaj samoumevnega, tisto, kar se v resnici trudimo obraniti, tisto, kar doživljamo kot ogroženo, pa v resnici ni mir, temveč naša navada. Navada, da sami sebe dojemamo kot pripadnike nekega naroda ter se na osnovi narodnosti poskušamo razumeti in opredeliti svojo pozicijo v svetu. Tako se zdi, da je med ogroženimi rečmi možnost, da se državljani politično udejstvujejo, oziroma da je, drugače rečeno, ogrožena demokracija sama na sebi, ki pa smo se jo naučili razumeti kot *državno* demokracijo in nam v drugačni obliki ni *doumljiva*.

Če ne slišiš glasbe, je videti, kot da se je plesalcem zmešalo.

Ljudje, ki za pravi pomen projekta nikoli niti slišali niso, zdaj opažajo njegove posledice, ki pa jih prepoznavajo kot blazne in ogrožajoče. Politični predstavniki, odgovorni za evropsko politiko, ki so bili izvoljeni na *državnih* volitvah, se seveda zavedajo, da je njihovo politično življenje odvisno od tega, ali se bodo pripravljene ponuditi, da bodo varovali nacionalne interese. Drugače rečeno: uporabiti morajo vsa razpoložljiva sredstva, s pomočjo katerih lahko ohranjajo iluzijo, da se 'nacionalni interesi' ne razlikujejo od interesov volivcev. Tako se torej vzpostavlja začarani krog, ki ga v Evropi imenujemo 'renacionalizacija'. Gonilni impulz slednje pa ne prihaja s strani skrajne desnice, klasičnega nacionalističnega biotopa

torej, temveč iz politične sredine in je – to ni nebstveno – sistemu immanenten.

Če poskušamo rekonstruirati idejo začetnikov evropskega projekta, pa postane jasno tudi, čemu velika večina ljudi kot blazne prepozna prav tiste drzne, a v svojem bistvu logične sklepe, ki so bili sklenjeni na podlagi konkretne zgodovinske izkušnje: izkoreniniti je treba nacionalne države ter ustvariti Evropo, ki bo lahko razvila politično organizacijo, ki ne bo temeljila na nacijah. Večinskemu deležu dandanašnje splošne populacije je to povsem nepredstavljivo.

Nepredstavljivo. Nemogoče si je bilo predstavljati, da bo Berlinski zid padel. Še dan, preden se je to zgodilo, je bila misel na to nepredstavljiva; pa vendarle ta 'nepredstavljivost' padca ni preprečila. Prav tako nepredstavljivo je bilo, da bi razpadla Sovjetska zveza. Ampak *je*. To je bilo sicer zaželeno, predstavljalo je stalno točko na politični agendi Zahoda, vedno znova se je znašlo v političnih govorih, ampak da bi se v resnici *zgodilo*, je bilo nepredstavljivo. Ta cilj je postal floskula, ki je ustvarila politično fantazijo, da obstaja svet, v katerem namesto ambicij po realizaciji mogočega vladajo prav politične floskule. In kljub temu se je zgodilo nepredstavljivo. Da, imelo je sicer avtonomno notranjo dinamiko, ampak vendarle je bilo rezultat gibanja, ki je bilo politično ustvarjeno in nato vedno znova obujeno. Politična generacija, ki se iz tega ničesar ne nauči, je izgubljena generacija.

Vse argumente, ki se še vedno uporabljajo v zagovor neizogibne nacionalne (samo)organizacije, zgodovina že dolgo zanika, nasprotujejo pa ji tudi – za tiste, ki zgodovine ne poznajo – sodobna realnost ter izkušnje.

Eden pogostih argumentov, ki se uporablja vse bolj agresivno, je, da se prek narodnosti ustvarja identiteta skupnosti ter da skupna kultura, zgodovina, mentaliteta in jezik tvorijo medij, s katerim se ustvarja občutek solidarnosti, tako med posamezniki kot v družbi.

Ta trditev je izmišljaja. Če naj bi skupni jezik konstituiral skupno nacionalno identiteto, bi morala biti Avstrija del Nemčije. Če bi bila odločilni povezovalni element skupna kulturna zgodovina, bi morali prebivalci Gornje Avstrije in južne Nemčije tvoriti enoten narod, ki pa bi izključeval prebivalce celotne severne Nemčije in zahodne Avstrije. Pa skupna zgodovina? Na podlagi te je Avstrija bližje Madžarski kot Nemčiji. Hkrati imajo mestni prebivalci radikalno drugačno mentaliteto kot naseljenci alpskih vasic ali ruralno prebivalstvo z ravnin; ne glede na nacionalne meje in jezike. Nekomu, ki živi na Dunaju, so mesta, kot so Bratislava, Budimpešta ali Praga bližje, tako po zgodovinski mentaliteti kot tudi v smislu geografske

oddaljenosti oziroma bližine, četudi so to prestolnice drugih držav in četudi so v njih govorjeni drugi jeziki kot, recimo, v Gfölsu na Tirolskem ali v Feldkirchu v Vorarlbergu, katerih prebivalci imajo enake potne liste kot nekdo z Dunaja. In trditev, da so prav nacionalne države uvedle demokracijo in princip pravne države ter da lahko le nacionalne države te dosežke tudi *ohranijo*? V tem primeru gre bolj za nekakšen historični delirij kot za naivno fikcijo. Vprašajmo se, recimo, ali so se leta 1871 *svobodni ljudje* veselili, da bodo priključeni nemškemu narodu? Seveda se niso, zgodil se je pokol. Pa po tem, ko so bile krvave roke umite, ko so bile po smrti in razkroju zaudarjajoče verižne srajce obešene v omare, vojaške čelade pa zloščene; je po tem vstala zlata demokracija? Se pravi: ali je vstala pod Bismarckovim mečem, sredi meteža paravojaških nabojev, v smrtni grozi pred političnimi umori in režiranimi eksekucijami? Ali so zasilni zakoni, ki veljajo v obsedenih stanjih, idealna osnova pravne države? Resnica je, da so do osnovanja Evropske skupnosti Evropejci večinoma preživeli mnogo daljša obdobja v razmerah, ki so jih zaznamovali politična tiranija, totalitarizmi, fašizem in vojne, kakor kot državljani svobodnih, demokratičnih, suverenih narodov.

Ali narodi spodbujajo občutke sloge in enakosti? Seveda, bi pritrnil vsak ... *slepec*. Kajti le če ste slepi, lahko verjamete v solidarnostno vez med, na primer, severnimi in južnimi Italijani ali trdno složnost med Baski, Katalonci in Španci, da sploh ne omenjamo Ircev, Valižanov in Škotov, ki, kajneda, slovijo po tem, da se imajo za prav vesele Britance.

Kako pa je z idejo, da se je razumska baza naroda skozi zgodovinski razvoj *razrasla* v državo, se pravi v politično organizacijo, ki je utemeljena na razsvetljenem ustavnem patriotizmu? Tudi ta trditev je zmes fikcije in zablode. Odzivi ob današnjih migracijskih gibanjih kažejo, kako brutalno nacionalne države izključujejo ljudi, ki so pripravljeni postati patrioti njihovih ustav.

Podobno lahko dandanes opazujemo tudi, kako hitro je mogoče celo v družbi, ki se ima za razsvetljeno in politično korektno (npr. v Nemčiji), mobilizirati nacionalne zamere in zbuditi agresijo proti, denimo, 'Grkom'. Videz vara; vse je le iluzija.

Ne glede na to, iz katere perspektive se trudimo zadevo preučiti, vselej pridemo do istega racionalnega izhodišča za gradnjo nacij: šlo je za zgodovinski korak – morda celo za potreben korak – na poti, po kateri evropski projekt prvič mirno stopa. Kaj, denimo, opredeljuje tvorbo nemške nacije? Štirideset majhnih držav je z združitvijo postalo en sam večji trg s skupnimi pravili in političnimi institucijami. Kdo bi torej lahko resno zavzemal

pozicijo, da pomeni tovrstno združevanje konec zgodovine politične in družbene organizacije človeštva? In kdo bi, po drugi strani, upošteva je zgodovinske izkušnje nacionalsocializma in dinamik, ki so vidne še dandanes, trdil, da je mogoče nacionalizem z lahkoto obvladovati?

Victor Hugo je že leta 1850 opozoril, da francosko izgrajevanje naroda ni bilo nič več kot le zgodovinska stopnja v razvoju. »Prav tako, kot so postale Normandija, Bretanja, Burgundija, Lorena in Alzacija, vse naše province, pravzaprav, del Francije, *ne da bi jim bile s tem odvzete njihove različne prednosti in posebne značilnosti*«, tako bi se vse evropske regije in kulturni prostori neizogibno »spojili v višjo skupnost in ustvarili evropsko bratstvo.« Ko je Victor Hugo objavil to svojo utopijo, so njegovi sodobniki, cenjeni kritiki, katerih imena so dandanes pozabljena, svetovali, naj se ga pošlje v 'Stolp norcev' oziroma, če potegnemo sodobno vzporednico, v psihiatrično bolnišnico. Zasmehovanje je bilo neizmerno. Dvajset let pozneje je prišla francosko-pruska vojna. To ni bilo več tako smešno.

»Razprtije med državami v Evropi še nikoli niso bile večje, kakor so danes: vsaka država zase se zapira v svojo nasilno izolacijo, in sicer prek svojih zakonov, ekonomskih mer in avtarkije. Hkrati je vsem jasno, da sta evropska ekonomija in politika naša skupna usoda in da se s tovrstnim umikom nobena država ne bo mogla preprosto izogniti svetovni krizi. Dva svetovna nazora, *nacionalizem* in *nadnacionalizem*, se tako srečujeta v ringu, problemov pa ni več mogoče prikrivati. Zelo kmalu bo postalo jasno, ali nameravajo države v Evropi vztrajati pri trenutnem ekonomskem in političnem sovraštvu, ali pa bi rade končno rešile te izčrpavajoče konflikte tako, da se bodo združile v nadnacionalni organizaciji in se predale popolnemu poenotenju? Ali bo, torej, Evropa nadaljevala samouničevanje, ali pa se bo združila?« Te besede je zapisal Stefan Zweig leta 1932. Kakor vemo, se je, naposled, zgodilo oboje. Destrukcija se je nadaljevala, postala je totalna in pripeljala je do najgrozljivejših zločinov proti človeštvu. In potem, šele kot rezultat teh izkušenj, se je začel proces združevanja.

Najti je mogoče na ducate podobnih citatov, vse od Novalisa naprej, v katerih se jasno pokaže, da so pesniki, filozofi in svobodomiselnih ljudje pogosto mislili mnogo bolj daljnosežno in so imeli jasnejši uvid v prihodnost kot tako imenovani realisti, ki se niso le razkomotili v tistem, kar jim je bilo domače, ampak so obrambo tega domačnega nadaljevali celo po tem, ko to domačno še zdaleč ni bilo več udobno ali prijetno, temveč je pridobilo krvoločan značaj. Našteto dokazuje, da so misli, ki so bile pripoznane kot 'blazne' – oziroma, če naj bomo politično korektni, 'utopične' –, pogosto sledile bolj permanentni racionalnosti ali vsaj globljemu človeškemu

hrepenenju kot misli pragmatikov, ki so vselej utonili (kako pragmatično) skupaj s svetom, ki se mu niso znali izviti.

Kakor koli utopično se to mnogim morda *zdi*, nujnosti zatona narodov in podobe postnacionalne Evrope *ne moremo* dojemati kot utopije. Nekaj, kar se je vzpostavljalo šestdeset let, s konkretnimi, načrtovanimi koraki, v konkretnem prostoru (se pravi: na naši celini), ne more biti utopija. Nasprotno, v luči zgodovinske izkušnje in glede na to, kar se dogaja danes, bi prav prepričanje, da narode še lahko rešimo, ali celo prepričanje, da so prav narodi tisti, ki so zmožni zagotoviti svobodo, avtonomijo, pravno državo, mir in varnost, lahko označili kot *negativno* utopijo. Prav morbidna moč narodov ter agresija, s katero se ti soočajo s svojo napovedano smrtjo, povzročata trenutno krizo Evropske unije. Kljub temu da narodi *ne delujejo več*, razvita postnacionalna Evropa *še ne obstaja*. Še več, trenutno se bojimo že same misli na takšno Evropo. Obenem pa je povsem jasno, da so vsi parametri naših življenj, vsi procesi in razvoj, ki ga moramo izvajati, da ne bi postali pasivne žrtve, hkrati pa tudi vsi fenomeni in problemi, za katere moramo najti ustrezne politične odzive, že dolgo transnacionalni. Veriga vrednostne proizvodnje je transnacionalna, enako tudi vložki in posledični profiti, proizvodnja energije, varnostni problemi, načini sporazumevanja ter nevarnosti, ki so s sodobnimi oblikami komunikacijskih tehnologij povezani, na primer nadzor in kontrola, transnacionalni so ekološki problemi in tako naprej. Nobena izmed teh problematik se ne končuje preprosto na nacionalnih državnih mejah niti je ni mogoče rešiti v popolni neodvisnosti, znotraj posamezne države.

Pa je to javnosti transparentno, jasno? Ne. Samo prelistajte časopise, preberite objave in pisma zaskrbljenih državljanov, pregledajte rezultate javnomnenjskih raziskav. Povsod boste našli dokaze o tem, kako močna je še vedno 'smrt iz navade' ter kako očitno je, da je slepota zgodovine tudi slepota sodobnega sveta. Vse, kar državljane obremenjuje, vse, kar jih vznemirja, vsi nerazrešeni problemi in konflikti, ki ves čas tiho tlijo in nato, vedno znova, izbruhnjejo, vsakič bolj agresivno, so preprosto obravnavani kot dokaz, da Evropska unija ne deluje in da ne more delovati. Hkrati se pojavljajo vse agresivnejši in radikalnejši pritiski na nacionalne državne vlade, da mora biti ta 'resnica' pripoznana ter da morajo biti nacionalna suverenost ter t. i. nacionalni interesi učinkoviteje zaščiteni. In vsemu navkljub so prav te nacionalne blokade skupne evropske politike ter nenehno preusmerjanje političnega simbolizma proti nacionalnim volilnim telesom pripeljali do politične blokade tako Unije kot celote kot tudi posameznikov, do politične neučinkovitosti ter do obupanega in nesmiselnega

poseganja po starih, neučinkovitih metodah. Kar dandanes imenujemo kriza, je natančno to: neproduktivna kontradikcija med postnacionalnim razvojem in renacionalizacijo. Vse, o čemer govorimo z naraščajočim vznemirjenjem, je zgolj preprosto nasledilo simptome. Ali kakor je zapisal Hegel: »Stati na bregu je pogosto najmanj ustrezno.«

A kljub temu smiselno.

Postnacionalni razvoj je postal *globalna* objektivna realnost. Kar imenujemo globalizacija, ni nič drugega kot postopno pešanje nacionalnih držav. Kljub temu je Evropa edini kontinent, kjer se to pešanje ne le *dogaja*, ampak kjer je bilo to, pred več kot šestdesetimi leti, z zavestno politično odločitvijo namerno spodbujeno in kjer se je nato odvijalo z manjšimi, nadzorovanimi koraki, medtem ko se je hkrati začela vzpostavljati transnacionalna solidarnostna skupnost. Prav zaradi tega je Evropa izjemno kompetentna za presojanje globalizacije. Oziroma *je bila* izjemno kompetentna. Dandanes je ujeta med 'nič več' in 'ne še', paralizirana, po eni strani z lastno strahopetnostjo, ki ji preprečuje, da bi nadaljevala po načrtani poti, po drugi strani pa s strahom pred obratnim učinkom. Med amnezijo, kakšen pomen je imel projekt v izhodišču, ter pomanjkanjem predstav, kam je vse skupaj namenjeno. Med postnacionalnim razvojem in surovo renacionalizacijo.

To blokado je mogoče eliminirati, krizo pa razrešiti z rekonstrukcijo izvorne ideje evropskega projekta. Zgodba, ki bi morala biti povedana, je natančno ta obupano iskana 'zgodba o Evropi', ki naj ne bi obstajala, a je bila – v resnici – le potlačena. Izpeljati idejo o izgraditvi transnacionalnega kontinenta in postati del 'razsvetljene avantgarde' bi bilo enako fascinantno tudi za tisti del prebivalstva, katerega poškodovani nacionalni ponos potrebuje *racionalno* zdravilo. Nihče, ki je dovolj drzen, da se imenuje človek, se ne bi želel počutiti boljše na podlagi sramotnega izločevanja drugih ljudi v druge "družbene skupine", nihče, ki je dovolj drzen, da se imenuje človeško bitje, ne želi biti politično izkoriščen v imenu ideološke solidarnosti, ne želi ponavljati napak iz preteklosti in se z drugimi bojevati za 'največji kos sveta' ter ne želi meriti svojega uspeha z nacionalnimi statistikami. Človeško bitje ne potrebuje narodne sreče, ampak univerzalne človekove pravice.

Predanost zaskrbljenih državljanov se ne kaže v jalovem – in vse bolj agresivnem – boju, da bi rešili nacionalno suverenost, posebej se ne kaže v kruljenju nacionalističnih, populističnih sloganov, temveč v ambiciji, da bi na postnacionalni proces vplivali na *demokratičen* način, da bi, denimo, spodbudili razvoj evropskih demokratičnih institucij, učvrstili moč

njenih demokratičnih pravic ter razvijali predstavo o formaciji Evropske republike.

Kajti jasno je, da pripoznanje, s tem pa tudi ambicija, da morajo suverene nacionalne države odmreti, med drugim prinaša tudi vprašanje o Evropski politični konstituciji *po tem*.

Fascinantno je spoznavati, kako daleč vnaprej je izvorna generacija evropskega projekta mislila, kako konkretne so bile njene predstave in kako globoko v korenine »evropskih realij« je zmogla seči. Če nadaljujemo z govorom Walterja Hallsteina: »Primarna evropska realnost, kakor jo vidi naša delovna skupina, so evropski ljudje; evropski posameznik kot član svoje družine, kot član skupnosti domače regije. Tako so evropske skupnosti, katerih namen je urejati soobstoj evropskih ljudi na nov in boljši način, odgovorne tudi za ustrezno razumevanje regionalnih politik.« Regionalne politike so kmalu postale srce in duša političnih naporov Hallsteina in Monneta. Zanju je bila *regija* logična politična celica administracije v postnacionalni Evropi. V resnici je namreč regija tista, ki zares kroji človeško mentaliteto in zagotavlja skupinsko identiteto. To vendar vedo vsi, kot, recimo, Bavarci jasno vedo, da niso Prusi, in se eni in drugi 'počutijo Nemce' le med vremensko napovedjo ali ko preberejo časopise in se združijo v skupnem sovraštvu do Grkov. Regija je dokazano edini sociološki in kulturni kontinuum v zgodovini konstantnih in pogostoma naključnih premen nacionalnih državnih meja. Značilna mentaliteta ter zgodovinska kultura sta zaščitni znamenji vsake regije, ki ne moreta biti izničeni z nobeno nacijo, ki vanjo vstopi ali ji je nasilno priključena. Nasprotno; kljub temu, da so bile regije po vojnah pogosto ločene, kljub temu, da so jih pogosto razdelili in razmejili z nacionalnimi državnimi mejami, so ostale povezani kulturni prostori, in ko so se njihove meje spet odprle ali so bile razrešene s strani Evropske unije, so se hitro in jasno razvidno znova vzpostavile. Še več: vse evropske regije so približno iste geografske velikosti in imajo približno enako številčno populacijo. Regije so idealne velikosti, da se med prebivalci vzpostavlja občutek skupnosti, za to, da je olajšano hitro dojemanje življenjskih okoliščin ter da je omogočeno udeleževanje v zadevah politične organizacije, z drugimi besedami, da je omogočena zelena zavzetost državljanov, primerna subsidiarni demokraciji. In to je izjemnega pomena za demokratični razvoj Evropske republike. Kakor je rekel Walter Hallstein: »Če bi bil naš namen, da z ustvarjenjem skupnega trga zgolj sprostim ekonomsko silo in premaknemo prebivalce tja, kjer bi bilo njihovo delo v največji meri pretvorjeno v ekonomsko moč, bi pozabljali, da človek ni le *homo economicus* ali *homo faber*. Najvišjega smotra

medčloveških odnosov ne vidimo v maksimizaciji družbene produkcije. Prav v tej točki je naš sistem drugačen od nesvobodnih.«

Na tem mestu bi rad zelo počasi ponovil, kakšni so bili nameni, vpogledi, načrti, namere in logična baza evropskega projekta, kakor so si ga zamislili ustanovitelji. To je bil projekt, ki ni več želel evropeizirati kolonij ali premagovati evropskih konkurentov, ki so bili pripravljene »žrtvovati« milijone v imenu fikcije o nacionalni veličini. Namesto tega si je želel, »da bi postal Evropa, ki bi, prvič v zgodovini, začela evropeizirati samo sebe« (Susan Sontag o Evropski uniji).

Ko se je ta ideja prebila v Lizbonsko pogodbo v obliki »Evrope regij«, se je državnim predstavnikom v najboljšem primeru zdela *neinovativna*. (Četudi iz leta 1989 in iz tega, kar je sledilo, vemo, kako lahko takšne ideje dosežejo zgodovinski pomen. Oh, vi ubogi, državni predstavniki, ki se bližate svojemu koncu!) In vendar se je, kjer koli je imela možnost, ta ideja vselej izkazala. Na primer na Južnem Tirolskem. Nobenega dvoma ne more biti, da južnotirolska prosperiteta in zadovoljstvo velike večine tamkajšnjih prebivalcev nista povezana s tem, da Južna Tirolska spada k italijanskemu narodu, temveč z dejstvom, da gre za avtonomno regijo v svobodni evropski mreži. Seveda so na Južnem Tirolskem ljudje, ki imajo dobre razloge za kritiziranje tamkajšnje situacije. In to le potrjuje, da je, dokler ne odkrijemo vrat v raj, subsidiarna demokracija *najhujša* od vseh oblik vladanja ... razen vseh drugih, vključujoč nacionalno demokracijo.

Ideja o Evropi regij bi bila zmožna uresničiti princip razsvetljenstva, tistega, ki je prav tako postal obrabljena floskula, ne da bi bil kdaj v celoti realiziran: to je princip enakopravnosti in enakih možnosti. Svoboda, enakost, bratstvo – to je zaklad, ki smo ga podedovali od francoske revolucije in ki še vedno predstavlja temeljni kapital naših političnih naporov. Ta dediščina revolucije ostaja ambicija razsvetljene politike, ne glede na to, da je bila travestirana s strani požrešnih dedičev revolucije, ljudi, ki so (bili) preveč neumni, da bi sploh znali črkovati koncept revolucije, kar se je odrazilo v njihovem dobičku in naši bedi – osvobojenosti družbene odgovornosti, enakosti pri tem, da delavce dojemajo kot stroje, pajdaštvu pri nastavljanju cen. Pomislite le na življenjske možnosti. Vse dokler obstaja ogromna razlika med tem, ali pripadate velikemu, politično vplivnemu in ekonomsko močnemu narodu ali majhnemu in politično nepomembnemu – z drugimi besedami: ali morate preživeti v Nemčiji ali v majhnem polotoškem Cipru –, je ideja enakosti le metanje peska v oči. Evropa regij, kakor sta si jo zamislila Hallstein in Monnet, bi ne prinašala le demokratične svobode, ampak tudi enakost. Kakor je rekel Hallstein: »Ne smemo se

omejiti na ukinitvev preživetih meja in dopustiti svobodnega pretoka ljudi, dobrin in kapitala. *Namesto tega moramo izravnati tradicionalno neenakost med regijami, da sploh ne omenjamo razlik, ki so se razvile pred kratkim.* V nasprotnem primeru bi se zgodilo, da bi nasprotovali ciljem Rimske pogodbe, ki je zahtevala, da so odpravljene ekonomske vrzeli med posameznimi regijami ter hkratno zaščito kulturnih razlik. Regionalno-politična odgovornost se ne nanaša le na tista območja, kjer obstaja nevarnost pretiranega razvoja, temveč tudi na ekonomsko manj razvita območja. To pomeni, da morajo vse spremembe v ekonomiji ali socialni politiki vključevati regionalno-politični element. Regionalne politike morajo v njih vselej najti svoje mesto. Vendar pa velja tudi obratno: kadar koli se ukvarjamo z regionalnimi politikami, to vključuje tudi evropsko ekonomijo in socialno politiko kot celoto.«

Ne razumem, kaj bi lahko bilo tako zelo narobe z nadnacionalno skupnostjo, ki bi temeljila na solidarnosti v času, ko mora biti globalizacija, četudi neustavljiva, aktivno oblikovana. Ne razumem, zakaj bi bilo izkoreninjenje nacionalizma po vseh naših izkušnjah z njim, slaba ideja. Ne razumem, zakaj današnji vodje vztrajno zavračajo že zgolj omembo idej svojih predhodnikov. Gre za pozabljivost, nerazumevanje ali zanikanje? Zakaj, ko pa prav te ideje nakazujejo pot iz krize, ki je trenutni politični vodje tako ali tako ne znajo razrešiti?

Oh, seveda. Radi bi bili znova izvoljeni. Na nacionalnih državnih volitvah. Nacionalno.

Ena stvar je jasna: nacionalne države tonejo. Prej ko bomo to dejstvo sprejeli, lepša bo naša demokratična in avtonomna prihodnost.

V nasprotnem primeru nas spet čakajo saje in pepel, trpljenje, ruševine, masovni pomori grešnih kozlov, pa tudi smrti resničnih grešnikov. Spet bomo zbegano stali pred v dim ovitimi ruševinami in mrmrali: »To se ne sme zgoditi nikoli več.«

Heglova smrt iz navade.

Prevedla Anja Radaljac